

El corc de la democràcia

Amb l'esclat de l'anomenat 'cas Pretòria', que ha esquitxat l'alcaldia de Santa Coloma de Gramenet, del PSC, i dirigents històrics de CiU, la llista de trames de corrupció s'eixampla al nostre país. El president de la Generalitat Valenciana, Francisco Camps, o l'ex-president balear, Jaume Matas, com també càrrecs electes d'UM, per exemple, fan créixer una llista que comença a ser massa llarga, amb casos com el 'Gürtel', el 'Palma Arena' o el 'Millet'.

De la corrupció a l'abisme

El descrèdit de la política a conseqüència de l'esclat de diversos casos de corrupció intensifica encara més el desengany ciutadà envers les institucions i els partits polítics. I esdevé un bon adob per al reforç de models populistes que en uns altres països han acabat reeixint, com a la Itàlia de Berlusconi.

Itàlia viu immersida des del 1994 en un xou permanent, enmig de greus sospites de corrupció, presentat pel seu president de govern, Silvio Berlusconi, que ha protagonitzat des de fa quinze anys la vida política d'aquell país. Berlusconi és un producte del descrèdit absolut en què va caure la classe política tradicional italiana fruit de la *tangentopoli* o 'ciutat de les comissions il·legals' —vegeu la peça adjunta—: la corrupció en massa que l'operació judicial anomenada *Mans Netes* va deixar al descobert. Fruit d'aquella successió d'escàndols, els partits tradicionals —el Partit Socialista, la Democràcia Cristiana i el Partit Democràtic de l'Esquerra que era l'antic Partit Comunista rebatejat— s'esvaïren. Aparegueren nous partits i, per sobre de tots, va triomfar el populisme demagògic de Berlusconi. Som davant un perill semblant? Si més no els escàndols de corrupció, que comencen a ser habituals, ens haurien de fer reflexionar i de reaccionar, sobretot als partits polítics. Perquè, si no, el camí italià pot ser quelcom més que un perill potencial.

Corrupció als Països Catalans.

De corrupció n'hi ha pertot. I el fet cert és que als Països Catalans s'han destacat episodis quasi a tots els territoris, i han esquitxat institucions i formacions polítiques diverses, de manera més o menys directa.

A Catalunya, la setmana passada, esclatava el cas que relacionava un batlle del PSC amb antics dirigents de CiU. Anteriorment, el *cas Palau*. I, entremig, les declaracions de Jordi Pujol, coincidents amb les fetes per Pasqual Maragall —el famós 3%—, que deixaven entreveure que la corrupció podria ser cosa de molts. Al País Valencià, mentrestant, la presumpta corrupció que afecta el president de la Generalitat, Francisco Camps, del PP, comença a ser més que una simple sospita. I a les Balears, la colla d'imputats judicials és tan nombrosa que afecta el PSOE, el PP i Unió Mallorca.

Llei de finançament dels partits.

Aquesta llei (2007) preveu que el finançament dels partits serà públic —mitjançant subvencions, d'acord amb els resultats electorals— i privat. En aquest darrer cas ha de provenir de militants i simpatitzants, de la gestió del patrimoni del partit, de la comercialització de productes simbòlics —samarretes, objectes de propaganda, etc.— i coses semblants. A més, preveu que si les aportacions són d'entitats jurídiques —és a dir, empreses— no poden provenir de companyies ni organismes públics, ni tampoc de cap empresa que hagi tingut un contracte directe o indirecte amb l'administració. També es prohibeix allò que se'n diu *operacions assimilades*, és a dir, que un partit polític faci un encàrrec a una empresa i la factura la pagui un tercer.

Agents de la Guàrdia Civil espanyola custodien

Els dos darrers supòsits són a la base de molts de casos de corrupció. El Tribunal de Comptes ha criticat que, per bé que la llei prohibeix que les empreses que contracta l'administració no puguin fer donacions, el cas és que la llei deixa la porta oberta que les facin fundacions. Tots els partits en tenen, de fundacions. I quant a les *operacions triangulars*, que són el pa de cada dia, la sanció prevista és una multa equivalent al doble de l'aportació il·legal: no és pas

l'entrada de l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet (Barcelonès), durant l'escorcoll que s'hi dugué a terme la setmana passada.

que s'hi vegi gaire voluntat d'acabar la corrupció. Val a dir que ERC i ICV han demanat fa poc una reforma d'aquesta llei perquè “hi ha partits que pensen que feta la llei, feta la trampa”.

Finançament municipal. Els municipis estan ofegats econòmicament. D'aquí ve que l'aplicació de la política urbanística sigui un canal ideal per a la canalització de les males pràctiques de gestió de la cosa pública. Anant molt

bé, la falta de recursos a les arques municipals obliga els ajuntaments a establir convenis –legals– per permetre construccions en canvi d'equipaments, d'espais verds, que altrament no podrien fer. A més a més, la mateixa construcció permet d'ingressar les taxes per llicències de construcció, que ha acabat esdevenint la veritable font de finançament de molts consistoris.

Però, dissortadament, la magnanimitat legal és un forat pel qual entren

moltes pràctiques irregulars, amb l'urbanisme local com a nexa de molts escàndols recents: tant a Marbella, a Espanya, com a Santa Coloma de Gramenet i Andratx, als Països Catalans. El Consell de Mallorca ha creat una Oficina de Disciplina Urbanística després d'haver constatat que les possibilitats de “no complir la normativa” en certs municipis, sobretot els més petits, són molt altes. Un reconeixement que cal reformar el finançament municipal

La ‘tangentopoli’

Tangentopoli –‘ciutat de les comissions il·legals’– fou el nom amb què es conegué la xarxa de corrupció de la vida pública italiana. El 18 de febrer del 1992, un membre desconegut del Partit Socialista Italià, Mario Chiesa, fou detingut a Milà en el moment que rebia un suborn d’una empresa que tenia la contracta de la neteja de la llar d’avis de la qual era el director. La premsa n’informà durant uns quants dies, però aviat l’episodi va caure en l’oblit. Era un afer menor, res comparat als escàndols de presumpta corrupció que havien esquitxat la vida política italiana durant els anys 80. Dies abans de les eleccions generals de l’abril del 1992, Chiesa va comparèixer davant el jutge instructor de la causa. I parlà. Descobrí el pastís. I tant si el descobrí. El socialista detingut apuntava que la major part de la classe política de Milà i Llombardia era corrupta, i que les connexions s’allargaven a tota la política estatal italiana. Passades les eleccions, les investigacions judicials acabaren amb la detenció de diversos administradors de grans empreses –proveïdores de materials o serveis per a l’administració pública– i polítics del Partit Socialista, de la Democràcia Cristiana i del Partit Democràtic de l’Esquerra (el suposadament renovat Partit Comunista).

La investigació judicial –que, de fet, foren diverses alhora– va ser anomenada *mans netes* i els jutges que la portaven a terme es convertiren en estrelles a ulls d’una societat que estava farta del silenci davant la corrupció generalitzada. Durant els mesos següents es féu públic un enfilall d’imputacions i detencions de polítics de primera línia. L’11 de febrer del 1993 Bettino Craxi, secretari general del PSI i ex-president del govern, dimití arran de les acusacions que l’implicaven en la corrupció. Alguns ministres, de diversos partits, abandonaren els càrrecs en trobar-se en la mateixa situació. La Democràcia Cristiana canvià de líder. El president del govern, el socialista Giuliano Amato, hagué de dimitir a final d’abril del 1993. El president de la República, en vista del desprestigi enorme de la classe política, encomanà de formar govern a un president que no era polític: Azeglio Ciampi, governador del Banc d’Itàlia.

La decrepita classe política, però, no volia morir sense lluitar. Els diaris de partit, especialment el del PSI,

acusaren el jutge més conegut de *Mans Netes*, Antoni Di Pietro, de tèrbols interessos i fins i tot de corrupció. El ministre de Justícia d’Amato –abans que el president dimitís– anuncià un decret-llei que canviava el delictes de finançament d’un partit polític a simple falta administrativa. La reacció popular va ser enorme. Manifestacions contra la corrupció, assetjament de polítics sospitosos... Tan intensa va ser la resposta que el president de la República es negà a signar el decret, que fou retirat. I Amato dimití.

El 29 d’abril, la *tangentopoli* obtenia una pírrica victòria. El parlament negava el suplicatori per a jutjar Bettino Craxi. La reacció popular tornà a ser multitudinària. Les manifestacions de carrer congregaven milers i milers de persones que donaven suport als jutges i criticaven tots els polítics. Els judicis prosseguiren. S’obriren nous casos i les cúpules dels partits tradicionals esmentats passaren pels jutjats. Alguns foren empresonats, alguns fugiren i fins i tot dos ex-ministres se suïcidaren. Mentrestant, la inestabilitat política continuà creixent i creixent. Les eleccions locals del desembre del 1992 havien mostrat que partits de nou encuny –com la Lliga Nord o, al sud, la Rete, que era un grup de lluita antimàfia– o el conegut però renascut MSI –el neofeixista Moviment Social Italià– es menjaven el terreny de la DC, del PSI i fins i tot del PCI. Era evident que el malestar popular envers els partits tradicionals cercava refugi en qualsevol fórmula que oferís quelcom de nou. Tanmateix, els partits del sistema, que no havien volgut reaccionar els anys 80 i que s’havien encastellat defensant la *tangentopoli* el 1992 i el 1993, ja eren incapaços de veure-hi més enllà del nas.

A començament del 1994, un terç dels diputats del Parlament italià eren investigats per la justícia. El president de la República, en vista de la degradació absoluta i la creixent resposta popular, convocà eleccions generals. Els nous partits que sorprengueren els tradicionals a les eleccions municipals del 1992 no foren els que més hi guanyaren. No. Va ser el moment en què un estrambòtic personatge catòdic, Silvio Berlusconi, encapçalant el front de dretes, es va veure impel·lit a la presidència del govern.

per evitar resultats indesitjables. També a Catalunya ha començat a actuar aquesta legislatura l’Oficina Antifrau, després d’un llarg estira-i-arroña entre PSC i Esquerra, impulsora de la iniciativa. L’àmbit d’acció d’aquest organisme és, precisament, el sector públic de Catalunya (la Generalitat, els ajuntaments, les universitats públiques, els organismes i empreses públiques de-

pendents de les institucions), a més dels concessionaris de serveis i els contractistes d’obra pública, les fundacions i els consorcis finançats per més d’un 50% amb diner públic. Tant l’aprovació de la llei per a crear aquesta oficina (que es va endarrerir cinc anys), com l’aplicació han topat amb la incapacitat de les formacions polítiques catalanes d’establir un consens.

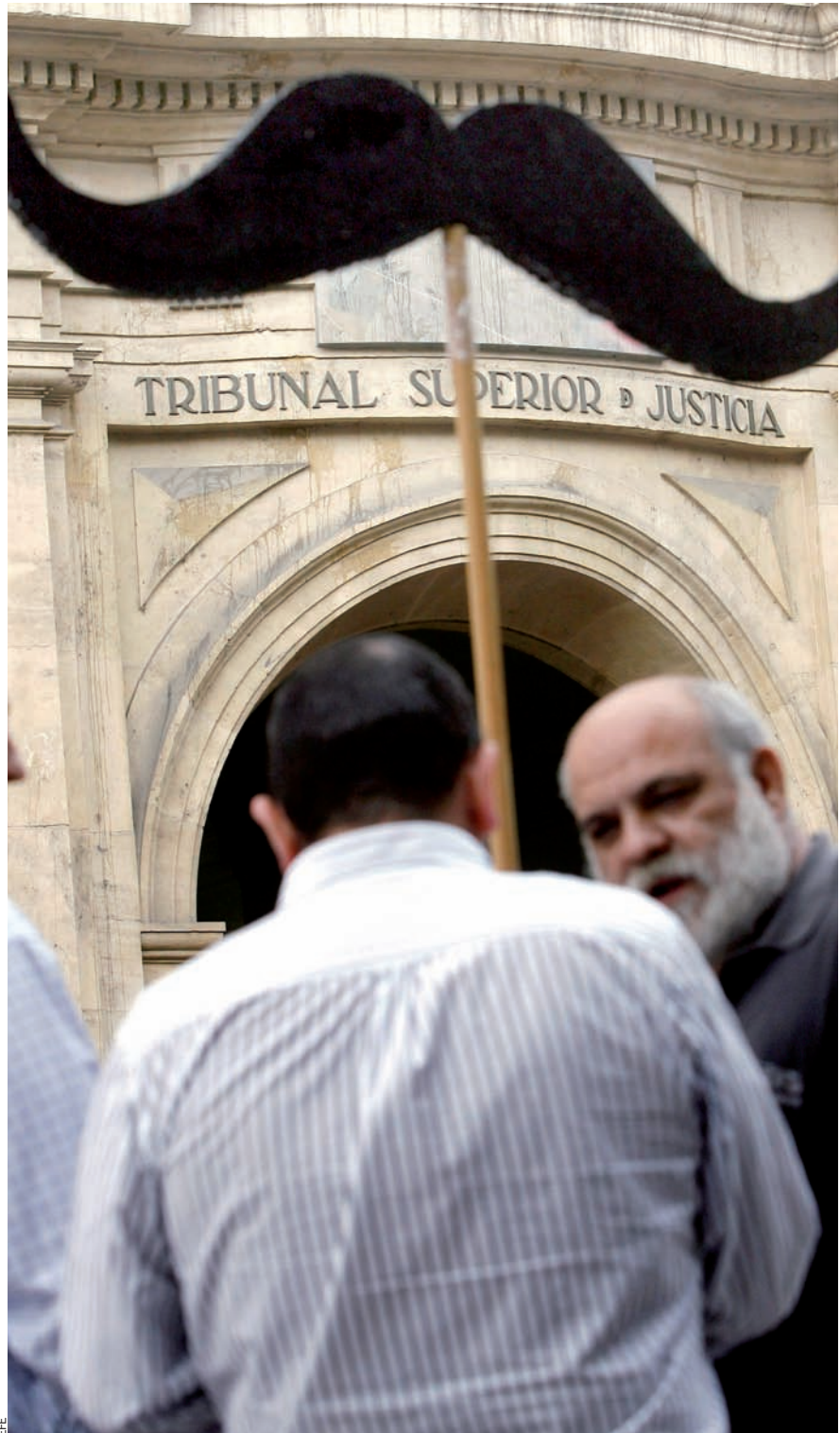
Llei electoral. Les lleis electorals autonòmiques són, de fet, filles de la general estatal, que, al seu torn, és, amb reformes, originària d’un decret que serví per a ordenar les primeres eleccions democràtiques després de la dictadura, les del 15 de juny del 1977. Tothom veu que és obsoleta en molts aspectes, però de moment ningú no s’ha atrevit a canviar-la, ni tan sols

les autonòmiques, excepte en algunes qüestions concretes. Hi ha partits, com IU, que reclamen la reforma de la llei electoral espanyola per a canviar el sistema de circumscripcions que l'afecten molt negativament.

El cas català encara és més paradoxal, perquè és l'única comunitat autònoma que encara no s'ha dotat d'una llei electoral pròpia i que es regeix per una disposició addicional que remet directament a la llei electoral espanyola. Aquesta assignatura pendent, en aquesta legislatura ha fet algun petit avenç. Un estudi d'una comissió d'experts, per encàrrec del Departament de Governació català, va elaborar un estudi per a establir les bases per a una llei electoral catalana pròpia. Ara fa tot just unes setmanes, poc després de l'esclat del *cas Millet*, els diversos grups del Parlament de Catalunya aprovaren la creació de la comissió que ha de fer aquesta llei. Els experts consideren que hi ha prou temps per a elaborar-la, però les formacions polítiques reconeixen que és pràcticament impossible d'establir un consens suficient, quan falta un any per a les eleccions.

Una de les qüestions més debatudes i recurrents quan es parla de modificar –o fer, en el cas del Principat– una llei electoral és la del canvi de les llistes tancades de candidats que presenten els partits. N'hi ha que pensen que amb llistes obertes –que el ciutadà triàs el seu representant, sigui regidor o diputat, per a la circumscripció– no hi hauria tanta corrupció; o que amb l'elecció directa d'alguns càrrecs –com ara els batlles– es podrien combatre millor les corrupteles fruit de pactes estranys: de fet, els programes electorals del PSOE i del PP del 2004 incloïen aquesta reforma, però mai ni tan sols se n'ha parlat seriosament.

Descrèdit. Quan els casos de corrupció comencen a ser tan seguits i afecten tants de partits, creix el descrèdit de la política. El sociòleg Antoni Tarabini adverteix que “això que passa ara mateix a Catalunya, al País Valencià i a les Balears és molt preocupant, perquè porta el ciutadà mitjà a la convicció que ‘tots són iguals’. El descrèdit de la política és majúscul. Tant, que fins i tot aquells

Uns manifestants amb un gran bigoti davant el TSJ valencià, on declaraven Camps i el Bigotes.

partits que no són sota cap sospita formal, són sospitosos a ulls de molts ciutadans. És una situació diabòlica perquè es va fixant en la percepció popular que els polítics es desinteressen absolutament d'allò que afecta els

interessos ciutadans, bàsicament la crisi econòmica i les conseqüències que se'n deriven, i es preocupen de mantenir el poder sigui com sigui –els qui el tenen– o d'obtenir-lo sigui com sigui –els qui no el tenen–; i que ni els

El fiscal anticorrupció de les Balears, Pedro Horrach, juntament amb el jutge José Castro, encarregats del cas Palma Arena.

uns ni els altres no responen correctament davant la corrupció”.

Abstenció. La conseqüència del descreït creixent de la classe política és una abstenció més forta. Terreny adobat perquè sorgesquin partits demagògics, populistes, que ofereixen receptes impossibles de complir i que sovint representen la més clara concreció d’allò que és pitjor el remei que la malaltia. Amb abstenció molt alta –a cada circumscipció i segons la naturalesa electoral serà diferent–, és molt més fàcil que aquesta mena de partits obtenguin uns vots per sobre del tall –el mínim per a tenir representació– que els dugui a les institucions i, segons l’equilibri de poder, fins i tot els faci imprescindibles per a governar.

D’intents n’hi ha haguts molts. Alguns de pretèrits foren d’allò més estafolàris, com ara el partit de Jesús Gil o el de Ruiz Mateos. Alguns altres, més recents, com ara Ciutadans, a Catalunya, exemplifiquen clarament com la baixa participació obre la porta a aquests discursos essencialistes i populistes. Però per ventura el partit d’aquest àmbit amb més camí per recórrer –si observem els

resultats obtinguts des que fou fundat, no fa pas tant– és la UPyD de Rosa Díez, que ha obert una escaleta entre els dos grans.

Berlusconització. Aquests partits són, d’alguna manera, el primer símptoma de la malaltia. Són si fa no fa allò que mostraren les eleccions municipals del desembre del 1992 a Itàlia –vegeu peça a banda– i que posteriorment es convertí en l’onada que portà Berlusconi al poder. És ver que als Països Catalans el procés no s’ha produït amb la intensitat italiana i que som lluny de tal cosa. Però és un avís seriós. El sociòleg Tarabini adverteix que “el populisme demagògic que representa Berlusconi a Itàlia ja és entre nosaltres. Encara no com allà, però ja n’hem fet tasts i, si les coses no canvien –i res no fa pensar que canviïn–, probablement veurem més aventures d’aquesta mena. La berlusconització de la nostra vida política no la tenim, encara, esperant al cap de cantó, però sí que ja la veiem a l’horitzó, si més no com a possibilitat futura si no ens espavilem”.

Miquel Payeras

Joan Botella (Barcelona, 1951), catedràtic de ciència política de la UAB, analitza quines conseqüències tenen sobre la democràcia els afers de corrupció.

—Considerem que som en un moment delicat per a la democràcia al nostre país?

—Tant com això no, però hi observo tres conseqüències perilloses. En primer lloc, això escampa una desconfiança entre la gent sobre el funcionament de les institucions. No només és que algú es fica diners a la butxaca, sinó que quan hi ha informes de la sindicatura de comptes, per exemple, advertint d’irregularitats, ningú no se’ls llegeix, per exemple.

En segon lloc, aquests fets creen un cert discurs demagògic i populista. Aquestes situacions són el brou de cultiu de partits extremistes a molts països.

I en tercer lloc, s’estén la idea que es poden guanyar molts diners en l’acció política irregular i que, en canvi, té poques conseqüències. De manera que això atreu cap a la política gent que no s’hi hauria de dedicar. I d’aquest tercer element no se’n parla tant. La deformació de la classe política també ve, en part, d’aquest fet.

—I avui les institucions polítiques i els polítics estan desprestigiats. Això és sostenible?

—Que hi ha polítics deshonestos la gent ho sap. De la mateixa manera que poden ser-ho també escombriaires, catedràtics o periodistes. Forma part de la condició humana. La cosa que fa més mal i és més greu és la sensació que els mecanismes de control i de vigilància no funcionen. La ineficàcia del poder judicial, per exemple, o dels organismes de supervisió en aquests casos, fa molt mal servei.